

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE HZ. MUHAMMED¹

İlyas SUVAĞCI

Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında işlenen en önemli ortak konularından birisi kuşkusuz Hz.Muhammed'e duyulan sevgidir. Klasik Türk şiiri'nde şairler divanlarını oluştururken *Tevhid* ve *Münacaat*'lardan sonra Hz. Peygamber'e duydukları sevgi ve saygıyı dile getirdikleri şiirlerle *Naat*'lar yazmışlardır.

Prof. Dr. Mahmut Kaplan hocamıza ait ele aldığımız bu çalışmada kitabın önsözünde belirtildiği gibi klasik Türk şiirindeki bütün naatlardan ziyâde daha dar kapsamlı olarak belli sayıda divan ve şair ele alınmıştır. Bu çalışma değişik zamanlarda yayımlanmış yazılardan oluşmakla birlikte ilk olarak Halep'te 2006 yılında basılmış, daha sonra yeniden gözden geçirilmiştir.

Eser, Ön Söz, Birinci bölüm, İkinci bölüm, Kaynakça ve Dizin'den oluşmaktadır.

Birinci bölüm:

“Önceleri Arap edebiyatında *sîre* veya *sîyer* adı ile Hz.Peygamber'in hayatını anlatan eserler yazılmış, daha sonra da hayatının her safhası için ayrı bir tür ortaya çıkmıştır. Bu cümleden olarak *sîre*'lerde Hz.Peygamber'in doğumu, çocukluğu, Hz. Hatice ile evlenmesi, peygamberlikle görevlendirilmesi, mucizeleri, mi'racı, hicreti ve gazaları ele alınmıştır. *sîre*'lerde geniş olarak ele alınan bu konular, sonraları bağımsız eserler hâlinde yeni türlere kaynaklık etmiştir. Hz Peygamber etrafında teşekkül eden belli başlı türleri, *esmâ-ı Nebi*, *mevlid*, *mu'cizat*, *mi'raciye*, *gazavât-ı Nebi*, *hilye*, *ahlaku'n-Nebi*, *şefaât-nâme*, *kırk hadis*, *yüz hadis*, *bin hadis* şeklinde ifade etmek mümkündür.” (s. 10)

Hocamız, önce bu türlerin ne olduğunu açıklamış, müelliflerin bu türlerde nasıl bir üslûp benimsediklerini, bu türlerin Türk edebiyatındaki ilk örneği ve diğer önemli örneklerini, tercüme ya da telif eser olup olmadığını açıklamıştır. Bu sayede okurlar için Klasik Türk edebiyatındaki bu türlere ait kısa bir tarihçe sunulmuştur. En sonda *Naat* hakkında bilgi verdikten sonra naatlardan; sadece okunmakla kalmayıp hüsn-i hatla camileri, evleri ve konakları tezyinde kullanılan, özellikle çok beğenilen, hatta söyleyeni unutilan

¹Kaplan, Mahmut (2010), *Klasik Türk Şiirinde Hz. Muhammed*, Etkileşim Yayınları, İstanbul

birkaç beyit verilmiştir (s. 19). Müştak Baba, Hüdâyi, Şemseddin Sivasî'den de örnekler verildikten sonra naatların bir diğer temel kaynaklarından olan *Hadis-i Şerif*'lerin iktibas edildiği Karamanlı Nizamî, Niyâzî-i Misrî, Şeref Hanım'ın beyitleri de örnek olarak verilmiştir.

Hz. Peygamber'in Türk edebiyatında hayatı, risâleti, gazaları, sünneti, kısacası bütün yönleriyle şiirin temel kaynaklarından olduğu (s. 22), Altınordu sahası şairlerinden Kutub'un ve Çağatay şairi Mevlânâ Lütî'nin naatlarında Hz. Peygamber'i hangi sıfatlarla andıkları, Ali Şir Nevayî'nin de divanlarında naatlara yer verdiği belirtilmiştir.

Birinci bölümde kronolojik olarak önce el altında bulunan divanlarda yer alan naatlardan örnekler verilip günümüz Türkçesine aktarılmış ve böylece şairlerin, Hz. Peygamber'i hangi sıfat ve unvanlarla andıkları tespit edilmiştir. Bu tespit, bütün divanları incelemekten çok, daha sınırlı sayıdaki önemli divanları kapsamaktadır. Birinci bölümdeki hocamızın seçtiği şairler şu şekilde sıralanmıştır;

Şeyyad Hamza (14. yy), Ahmedî (14. yy'nin sonu ile 15. yy'nin başı) Nesîmî (14. yy), , Şeyhî (15. yy), Ahmed Paşa (öl. 1495), Necatî (öl. 1509), Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi (öl. 1515), Fuzulî (16. yy), Balıkesirli Zafî (1471–1546), Usulî (öl. 1538), Yahya Bey (16. yy), Bağdatlı Ruhî (öl. 1605), Hayrefî (16. yy), Bahtî (I.Ahmed-17. yy), Nef'î (öl. 1635), Fehîm-i Kadim (1627-1647), Cevrî (öl. 1654), İsmetî (öl. 1665), Na'îlî-i Kadim (öl. 1666), Neşâtî Ahmed Dede (öl. 1674), Mezâkî (17. yy), Nâbî (öl. 1712), Yahya Nazîm (öl. 1727), III. Ahmed (öl. 1736), Şeyh Gâlib (1757-1799), Fıtnat Hanım (öl.1780), Şeref Hanım (1809-1861)

Bu şairler arasında Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi ve Usulî'nin beyitleri verilmemiş, sadece, divanlarında Hz. Peygamber'i hangi sıfatlarla andıkları belirtilmiştir. Hacim olarak da diğer şairlere nazaran Bağdatlı Ruhî ve Neşâtî Ahmed Dede'nin Hz. Peygamber'i hangi sıfatlarla andıklarına -yaklaşık birer sayfa- daha çok yer verilmiştir. Diğer tüm şairlerde, Hz. Peygamber'e olan sevgilerini dile getirdikleri beyitler Türkçe açıklamalarıyla verilmiştir.

Birinci bölümün sonunda hocamız Mahmut Kaplan, ilk örnekleri Arap, sonra İran edebiyatlarında görülen naat türünün Türk edebiyatında da hak ettiği yeri ve değeri bulduğunu belirtir. (s. 42). Bunun sonucu olarak şairler, “..*Ister dinî konularda, ister lâ-dinî konularda yazsın, eserlerinin baş taraflarında tevhid ve münacattan sonra Hz. Peygamber övgüsüne yer vermişlerdir...Bunu sadece gelenek zaruretine bağlamak doğru olmasa gerektir.Muhakkak geleneğin bunda payı vardır ama çoğu medrese eğitimi almış divan şairlerinin gerçek inançlarını dile getirdiklerini göz ardı etmek mümkün değildir. Şiirlerindeki samimi ifadeler bunun açık delilidir...*” der. (s. 43)

İkinci Bölüm:

Bu bölümde 16 şair ilk bölümden daha geniş bir şekilde, kronolojik olarak ele alınmıştır. Bunlar; Şeyyâd Hamza, Şeyhî, Sultan Cem, Necatî Bey, Behiştî, Niyazî-i Misrî, Râmî, Cevrî, Fasîh, Manısalı Birrî, Nâbî, Şeyhülislam

Yahyâ, Nazîm, Sâlim, Esrâr Dede, Âdile Sultan'dır. Bu şairlerden Şeyyâd Hamza, Şeyhî, Necâtî Bey, Cevrî, Nâbî, Nazîm' ilk bölümde de daha dar bir çerçevede beyitlerinden alıntı yapılarak ele alınmıştır. İkinci bölümde ele alınan şairlerin divanlarından seçilen beyitlerde ilk bölümdeki beyitlerde olduğu gibi Hz Muhammed'e duyulan sevgi ve saygı dile getirilmiştir. Yalnız, bu bölümdeki şairlerin ilk bölümden daha geniş bir çerçevede, öncelikle hayatı, Türk edebiyatındaki yeri ve önemi, eserleri, aldıkları eğitim hakkında bilgi verilmiştir; daha sonra divanlarındaki naatlardan seçilmiş beyitler verilmiş, günümüz Türkçesine aktarılmış ve şerh edilmiştir.

Her iki bölümde ele alınan şairlerin beyitlerinde, özellikle Hz. Peygamber hakkındaki şu özelliklerinden ve mucizelerinden bahsedilmiş ayrıca iktibaslar da yapılmıştır: Şakk-ı kamer (Hz. Peygamber'in parmağıyla aya işaret etmesi ve ayın yarılması) mucizesi, Hz. Peygamber dışındaki hiçbir peygambere nasip olmayan "Miraç" mucizesi, "Lev lâke" (Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım) hadis-i kudsî'sine telmih, Hz. Peygamber'in başında çocukluğundan itibaren bir bulutun gölge yapması, parmaklarından suyun akması, "sultân-ı kevneyn" (iki âlemin sultanı olması), "hüsn-i Muhammedî" (güzelliği), cömertlik konusunda eşsiz olması, yüce ahlakı ve erdemlerinin düşmanları tarafından da kabul edilmiş olması, "*Kur'an'ın benzersiz özelliğiyle Hz. Muhammed'in en büyük mucizesi olup, onun kemalini en güzel bir biçimde dile getirmesi*" (s. 65), "fakrıyla fahr etmesi" (fakirliğiyle övünmesi)...

Birinci bölümde belirtildiği gibi şairlerin, Hz. Peygamber'i medhedebilmek için onu öven Kur'an'ı iyi bilmesi gerekmiştir ki böylece onlar ayetlerden iktibaslar yapmışlar ya da ayetlere telmihte bulunmuşlardır. Şairler Hz. Peygamber'e duydukları sevgiyi dile getirerek birbirleriyle yarışmışlar, kendi sözlerini onun methiyle güzelleştirmişlerdir (s. 50), ama yine de bütün şairler onu övmenin imkânsızlığı konusunda hemfikirdirler (s.63). Nihayetinde, hepsi ondan şefaât dilerler; bununla ilgili olarak yazımızı hocamızın kitabından aldığımız, Cem Sultan'ın şu beyitiyle bitiriyoruz;

"Devlet anınla yâr-ı kadîm ola tâ ebed

Her kim ki ola cân ile yârî Muhammed'in" (s. 58)

(Kim Hz. Muhammed'i yürekten severse baht, talih, mutluluk sonsuza kadar onunla olsun.)